

رویکردی تحلیلی به تاثیر رویدادهای فرهنگی در کیفیت منظر موقعت شهری

مهندس مریم چشم‌های قصابانی^{*}، مهندس نوشین کریمی^{**}

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۰/۲/۲۶

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۰/۹/۲۰

۲۷

پکیده

رابطه متقابل انسان و محیط سبب ظهور مناظر موقعت به عنوان رخدادهای مکانی بر پایه شرایط اجتماعی می‌گردد این مقاله با استفاده از روش توصیفی با استناد به متون و مصادیق موجود، در پی تدقیق و تحلیل جایگاه و تاثیر رویدادهای فرهنگی در کیفیت منظر موقع شهری است. ایده منظر موقع شهری به دلیل نقش آن در بروز رفتارهای اجتماعی خاص در محیط دارای اهمیت ویژه‌ای است که با فراهم آوردن بستری جهت بروز تعاملات برای شهروندان؛ تعامل با محیط و تعامل با سایرین، نتایج قابل ملاحظه‌ای از جمله ایجاد خاطره، خلق معنی و احساس تعلق را به همراه دارد. از این رو مناظر موقع شهری به عنوان بستر رخدادهای اجتماعی فرهنگی، توان‌های بالقوه‌ای هستند که فرای تأثیر کالبدی شان، تأثیر گسترده‌آن‌ها در بهبود و ارتقاء رفتار شهروندان و کیفیت محیط زندگی آنان را نمی‌توان نادیده انگاشت.

واژه‌های کلیدی

منظر موقعت، رویدادهای فرهنگی، رفتارهای اجتماعی، کالبد، رفتار

کلیات پژوهش

موقعت تعییر داده، تعییر دهنده (Mayo, 2009, 125). گرددم آبی های عمومی، رویدادهای فرهنگی و هنری، رویدادهای ورزشی، جشن ها و مناظر این چینی، چشم اندازها را به طور موقعت تعییر می دهنند که اغلب بدون این که تعییر عده ای در کیفیت طبیعی و کالبد دائمی منظر ایجاد کنند مکانی را برای برگزاری یک رویداد و تعییر مجدد آن در دوره ای دیگر را فراهم می آورند، چنان که می توانند مناظر منحصر به فردی را ایجاد نمایند. تعامل میان منظر دائمی و منظروموقت اجتناب ناپذیر است؛ منظر موقعت، پوششی موقعی برای منظر دائمی است که ممکن است یک بار، یا به طور متناوب و یا به طور منظم اتفاق بیافتد. اگرچه این مناظر برای مدت کوتاهی باقی میمانند، تأثیر آن ها به دلیل تأثیر بر ادراک ذهنی مردم از محیط، پایدارتر است.

مردم اغلب منظر را به عنوان مشخصه ای دائمی تصور می کنند.¹⁰ جی بی. جکسون¹¹ مورخ منظر گفته است که باید مشخصه ای ملموس بر روی زمین برای این که منظری ایجاد شود، وجود داشته باشد (Mayo, 2009, 125). این مشخصه می تواند بومی، فرهنگی، سیاسی و جنبشی سریع باشد. منظر در معنای اصلی اش دسته ای از عرصه هاست که بیش از یک چشم انداز است (Mayo, 2009, 125).

اصطلاح منظر موقعت ابعاد گسترده ای دارد. برخی مناظر ممکن است هرگز دوباره اتفاق نیافتد، تعدادی فصلی هستند و تجربه آن ها به صورت سالیانه اتفاق می افتد. برخی مناظر شرایط موقعی دارند که ممکن است هر هفته یا هر روز تجربه شوند. در این شرایط ایده موقعی بودن به قدری تکراری می شود که به سوی از دست دادن معنایش می رود. به عبارت دیگر برخی متقدان ممکن است استدلال کنند که هر منظری موقعی است (Mayo, 2009, 125). اما تفاوت زیادی میان رویدادها و تغییرات کالبدی وجود دارد. آنچه در بررسی منظر موقعت از جنیه رویدادها به ویژه رویدادهای اجتماعی و به طور خاص رویدادهای فرهنگی دریافت می گردد آن است که رویدادهای اجتماعی در مناظر رخ می دهنند. مناظر موقعت مکان هایی هستند که رویدادهای جاری قبل تکرار یا غیر قبل تکرار را بیان می کنند (Mayo, 2009, 125). چنین مناظری با برنامه ریزی یا بدون برنامه ریزی می توانند فرهنگ مکانی ما را گسترش دهند. تعریف منظر به واسطه تعریفی صرفا کالبدی، بیان کننده عمق تجاربی که مردم ممکن است در میان محیط اجتماعی و فضای موجود با آن مواجه شوند، نیست. رویدادهای اجتماعی می توانند ادراک ما از یک محیط را صرفا با حضور مردم و عناصر موقعی که آن را به صورت

پیشینه نظری موضوع

"جیمز ام. مایو"¹² در مقاله "منظر موقعت"¹³ منظر موقعت را به عنوان مکانی برای رویدادها بر مبنای شرایط اجتماعی شکل دهنده آن ها معرفی می کند که به ارائه مصادیقی برای آن پرداخته است. این مقاله، ضمن ارائه تعاریفی برای منظر موقعت و واژه های موقعت، چشم انداز و منظر، یک طبقه بندي مفهومی را برای منظر موقعت ارائه داده است (جدول شماره ۱) و ضمن بررسی رویدادها به بیان مصادیقی برای رویدادهای مختلف پرداخته است. "مایو" معتقد است که مناظر موقعت اگرچه دارای زندگی کوتاهی هستند، اصول پایداری دارند که وابسته به فعالیت های اجتماعی یا خاطره ها می باشند که این اصول در جدول جدول شماره ۲ تدوین گردیده است. و در نهایت مباحثی را پیرامون ارتباط منظر دائمی و موقعت و همچنین برنامه ریزی و طراحی برای منظر موقعت مطرح نموده است و به تبیین اهمیت نقش طراحی و برنامه

جدول ۱. طبقه بندي مفهومي منظر موقعت Mayo, 2009, 126

شرایط اجتماعی	منظر سازنده	منظر فرساینده
- با برنامه	- مراسم و تشریفات	- جرم ها و جنگ ها
- واکنش	- تجلی ها	- بلایای طبیعی و انسانی

جدول ۲. اصول پایدار در مقایسه میان شرایط اجتماعی و شرایط منظر Mayo, 2009, 131

شرایط منظر	کنش اجتماعی	خاطره اجتماعی
- ملزومات	- زمینه های دائمی سازمان های اجتماعی	- گذشته ها داستان ها
- امکانات	- رویدادهای متوازن تغییر	- معانی تعاملی مستندات تاریخی

را صرفا از جنبه کالبدی آن بررسی نموده و آن را به عنوان مناظر موقتی که از طریق رویدادها شکل می‌گیرند در نظر نمی‌گیرد. وی عنوان می‌کند که شهر هنگ کنگ بسیار متراکم است و زمین‌های رها شده با استفاده یا بدون استفاده، همچنین پل‌ها و فضاهای تلف شده بسیاری وجود دارند که به منظور بهبود شرایط محیطی، سعی در ایجاد راه حلی برای چنین محوطه‌های را به طور موقت دارد. در این نوشتار برای منظر موقت مشخصه‌هایی در نظر گرفته شده است: (۱) تووانایی سازگاری با شرایط محیط‌های مختلف (۲) قابلیت تغییر - در اصطلاح منظر ساخت (ترکیب‌های مختلف) و منظر نرم (تغییرات فصلی) (۳) قابلیت حرکت / حمل و نقل / قابلیت انتقال. زمین‌های تحت استفاده و رها شده‌ای که اکنون فاقد فضای سبز هستند به عنوان مکانهایی که منظر موقت قابلیت اجرا در آن‌ها را دارند مطرح شده‌اند.

(Ada, 2006/7)

ریزی در منظر موقت و لزوم توجه معماران و طراحان به این مبحث و نقش آن‌ها در این زمینه پرداخته است.(Mayo, 2009, 125-131)

"الن کری"^۴ در گفتاری با عنوان "منظر موقت (الگویی برای طراحی منظر موقت در جامعه ای متغیر)"^۵ با ارائه مباحثی در ارتباط با جهان امروز و هر آنچه پیرامون ما است که دائماً در حال تغییر است، ایده منظر موقت را مطرح می‌کند. در این گفتار از حداکثر انعطاف سخن به میان می‌آید و این که طراحان باید به اندازه کافی منعطف باشند تا اجازه دهند تغییرات اتفاق یافتد و از تغییر حمایت کنند. او زمین‌های متراک و رها شده ویا فضاهای شهری نظیر میدان‌ها و تفرجگاه‌ها را به عنوان بستری برای انجام ایده منظر موقت مطرح می‌کند و ایده منظر موقت را به عنوان پدیده‌ای که تجربه جدیدی را هر لحظه برای استفاده کنندگان ایجاد می‌کند. و در نهایت مخاطبان را به کاربردهای موقت برای زمینها و فضاهای بدون استفاده و یافتن راه‌های پیاده کردن آن‌ها دعوت می‌کند.(Correy, 1987)

"سوهانگ یان، آدا"^۶ کارشناس ارشد معماری منظر دانشگاه هنگ کنگ در پایان نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان "دستورالعمل منظر موقت: به منظور نجات فرصت‌های از دست رفته هنگ کنگ"^۷ منظر موقت را به عنوان راه حلی برای استفاده از همه فرصت‌های فضایی و به کارگیری همه توان بالقوه زمین‌های تحت استفاده و رها شده هنگ کنگ و به عنوان اثر "فضای سبز" آنی مطرح می‌کند به طوری که منظر موقت

نمودندهای موددی در جهان

- * اسکله تورنتو به سوی شهر
- * پارک فانتین پلازا
- * کالکت پوند پارک^۸
- * پیکنوریا^۹

جدول ۳. جمع بندی منظر موقت در اسکله تورنتو مأخذ: نگارندگان

عملکرد			
این منظر موقت ساخته شد تا مردم فواید طرح جدید را اجریه کنند. منظر با یک سری از رویدادهای برنامه ریزی شده تعریف شده بود که امکاناتی را برای فضای شهری جدید به نمایش می‌گذاشت. رویدادها شامل یک تور پیاده روی، تور قایق رانی آزاد، هنر اینсталیشن، دوچرخه سواری، آموزش قایق رانی با کانو و کایاک و اجرای سرگرمی‌های خلوت‌گی به طول ۵ کلومتر بود.			
رفار	کالبد	محدوده زمانی	فصل تابستان
جمعی	فردي	عناصر متحرک: حرکت گروه‌های دوچرخه سواری و پیاده روی	
افزایش تعاملات اجتماعی	ارتباط با	عنصر نیمه ثابت: ساخت مجسمه‌ها توسط مردم، قوسی تندیسی با چهار طبقه ساخته شده با دوچرخه	
آموزش کار به صورت گروهی	نزدیک طبیعت		
افزایش مشارکت	آموزش به طبیعت	http://www.west8.nl/projects/installations/toronto_quay_to_the_city/	عناصر ثابت: -----

ویکردهی تملیلی به تاثیر ویدادهای فرهنگی در کیفیت منظر ...

جدول ۴. جمع بندی منظر موقت در Collect Pond Park مأخذ: نگارندگان Collect Pond Park

عملکرد				محدوده زمانی
رفتار		کالبد		
جمعی	فردي			
افزایش مشارکت اجتماعی و خانوادگی	آموزش رشد و احترام به طبیعت	عنصر متخرک: حرکت و بازدید مردم	ساختار و فرست های محدود مشاهده، بروسه های جرخش طبیعی اکولوژی با دوره ای بالغ بر ۴ ماه را بزرگنمایی می کند که منجر به کاشتن، جوانه زدن تا رسیدن به چمنزاری شاداب از گیاهان بومی پرگل و چمن ها می شود	دوره ای بالغ بر ۴ ماه
		عنصر نیمه ثابت: ساختار یک تخته چند لایه ۱۰ وجهی قرار گرفته در کالکت پاند پارک، که به وسیله یک دیوارنمای داخلی با چشم اندازی از وسعت آسمان آبی، احاطه می شود. شکافهایی به فاصله ۸ اینچ در سراسر ساختار وجود دارد که دستیابی بصیری کنترل شده به مناظر را فراهم می کند.	http://ny.curbed.com/archives/2009/06/03/collect_pond_park_gets_a_popup_patch_of_green.php	عنصر ثابت: -----

۳۱

های

شماه نهم / سال پنجم / پاییز و میستان ۹۰

جدول ۵. جمع بندی منظر موقت در پارک فاتنین بالازا مأخذ: نگارندگان

عملکرد				محدوده زمانی
رفتار		کالبد		
جمعی	فردي			
افزایش تعاملات اجتماعی	آموزش مهارت های زندگی	عنصر متخرک: بازی و فعالیت های هنری مردم، حرکت مردم در فضا	عنصر نیمه ثابت: صندلی های غیر رسمی	یکشنبه ۱۲ سپتامبر ۲۰۰۹
		هدف: افزایش تعاملات اجتماعی، تجربه موقعیت محظوظ و استفاده برای بازی با عطکرد و احساس مکانی	 www.cob.org	
		عنصر نیمه ثابت: باستگاه هنری فعالیت های شادی بخشی	 www.cob.org	
		عنصر نیمه ثابت: وسائل بازی پهنه های با تکنولوژی باین	 www.cob.org	
		عنصر ثابت: درختان بزرگ فضایی را برای صحنه ای غیر رسمی برای اجراهای بناهه	 www.cob.org	

جدول ۶ جمع بندی منظر موقت پیکنوریا

مأخذ: نگارندگان

عملکرد

این پروژه قصد دارد کمبود مکان های عمومی آراسته برای اجتماع، استراحت و خورگشت (پیک نیک) شهروندان را مورد هدف قرار دهد.

<http://popupcity.net/2011/09/picnurbia-an-urban-picnic-landscape/>

رفتار		کالبد	محدوده زمانی
جمعی	فردي		
		عنصر متخرگ: گروه های مردم که به استراحت و تماشا می پردازند و دوچرخه سواری می کنند	تابستان
افزايش تعاملات اجتماعی	استراحت، سرگرمی و تفریح	عنصر نیمه ثابت: «پوشش پیک نیک سر تا سری» شامل یک ساختار چوبی مواج پوشیده شده با چمن مصنوعی زرد است. ۹ چتر بزرگ فضاهای سایه داری را برای استراحت مردم ایجاد می کند در حالی که ۵ میز فرستی را برای پیک نیک و رویدادها ارائه می کند.	
			
http://popupcity.net/2011/09/picnurbia-an-urban-picnic-landscape/			عنصر ثابت: -----

اهمیت و ضرورت منظر موقت شهری

منظر موقت شهری به دلیل بروز رفتارهای اجتماعی خاص در محیط از اهمیت ویژه ای برخوردار است. منظر موقت شهری بستری را فراهم می آورد که بر روی رفتار شهروندان تاثیر می گذارد و زمینه بروز رفتارهای اجتماعی خاصی را پدید می آورد و در نهایت سبب بروز تعاملات، تعامل با محیط و تعامل با سایرین، می گردد این تعاملات اهالی به شهروندی فعال در اداره امور شهروندان را فراهم می آورند

تأثیر منظر موقت بر رفتار شهروندان

ایجاد تعامل اجتماعی

خلق معنی ایجاد خاطره احساس تعلق به مکان

ایجاد هویت

شهروند فعال

نمودار ۲. اهمیت و ضرورت منظر موقت شهری مأخذ: نگارندگان

(ویکردی تمیلی به تأثیر (ویدادهای فرهنگی در گیفیت منظر ...

این فعالیت‌ها به عنوان عاملی جذب کننده و مؤثر بر سرزنشگی فضای شهری مطرح می‌باشند. (خستو و همکاران، ۱۳۸۹، ۷۳)

ویداهای فرهنگی با تأکید بر جنبه های هنری

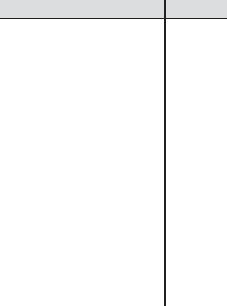
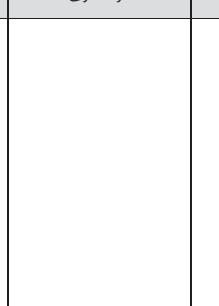
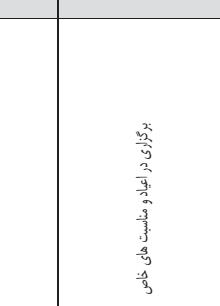
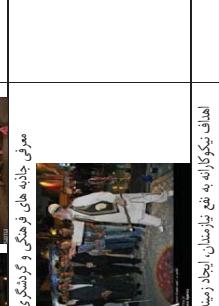
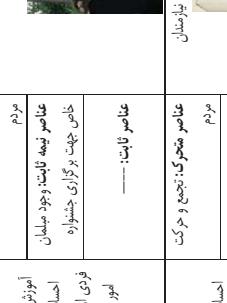
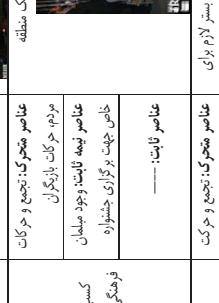
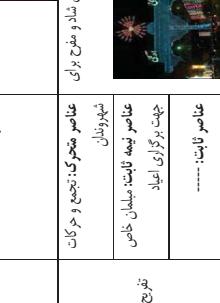
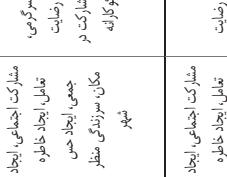
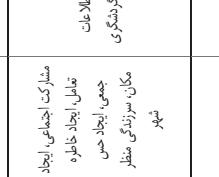
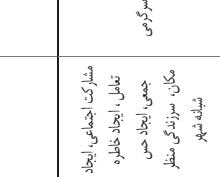
آنچه ضرورت وجود مناظر موقع اجتماعی به ویژه مناظر موقت فرهنگی، هنری را ایجاد می کند؛ تأثیر گسترده چنین مناظری فرای تأثیر کالبدی شان بر منظر موقع شهر است که منجر می شود حضور موقتی آن ها با دوام تر شود. رویدادهای اجتماعی فرهنگی و هنری در برگیرنده طیف گسترده ای از رویدادها شامل؛ جشنوارهای هنری

(جیب و همکاران، ۱۳۸۸، ۱۲۵) ذکر این نکته نیز ضروری است که علاوه بر این که منظر موقت بسترهای روز رفتارها می‌باشد فعالیت‌هایی که در این بستر اتفاق می‌افتد نیز از اهمیت بسزایی برخوردار است و بر انگیزه استفاده کنندگان از فضا تاثیر می‌گذارد. به منظور ایجاد فضایی سرزنشده لازم است فعالیت‌های جذب کننده پیش‌بینی گردد؛ از جمله فعالیت‌هایی مانند نقاشی دیواری، اسکیت و موسیقی و تئاتر خیابانی، ورزش و بازی کودکان، مراسم باستانی و مذهبی (مانند تعزیه خوانی، مراسم ماه محرم، مراسم نذری، مراسم اعیاد و مناسبت‌ها، معركه گیری، شعبده بازی) و برپایی بازارهای خیریه که همگی

بهه در نظر گرفت مکانی برای ایجاد فضای برگزاری تئاتر خیابانی در کنار دریاچه زربوار مریوان به واسطه تداوم برگزاری جشنواره تئاتر خیابانی مریوان اشاره کرد، مهمنترین تأثیر این رویدادها شکل گیری خاطرات جمیعی و ایجاد حس مکان است و در نهایت سرزنشگی فضا و منظر شهری را در پی دارد.

برخی از این رویدادها که در ایام مختلف سال در ایران برگزار شده و می‌شوند در قالب جدول شماره ۷ ارائه شده است.

نظیر هنرها نمایشی، جشنواره های موسیقی خیابانی، جشنواره های نقاشی و همچنین جشنواره های چند منظوره، جشن های بزرگداشت اعیاد و مناسبت های خاص ملی و مذهبی و رویدادهایی این چنینی را در بر می گیرند که هرساله برگزاری چنین رویدادهایی در تهران و شهرهای مختلف ایران قابل مشاهده است. فرای تأثیر کالبدی شان چه به صورتی دائمی و چه موقت چنین رویدادهایی که در تعامل با کالبد هستند به طوری که گاهی به مرور زمان موجب شکل گیری فضاهایی مختص برگزاری برخی از این رویدادها می شوند (به طور مثال می توان

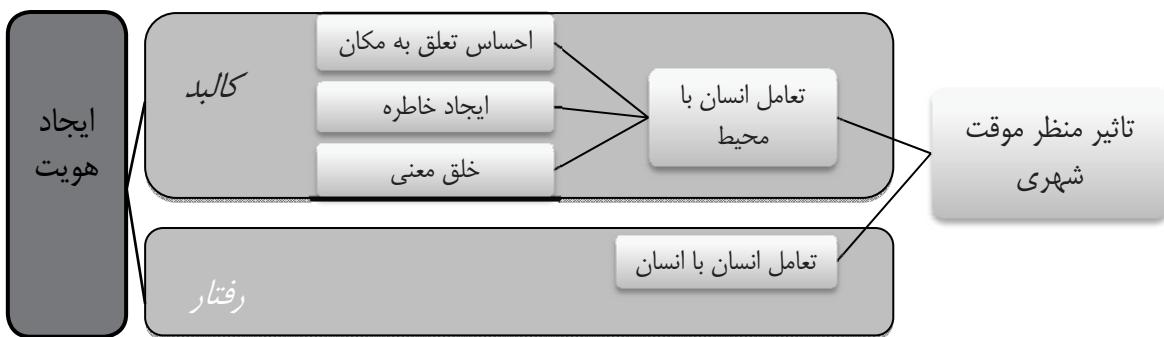
بازارچه های خیریه	جشنواره غذا	جشنواره های فرهنگی، گردشگری	جشن ها در بوسنان و فضاهای شهری	غناص ثابت:
غناص ثابت: -----	جشنواره غذا	جشنواره های فرهنگی، گردشگری	جشن ها در بوسنان و فضاهای شهری	غناص ثابت: -----
مشاهد شهرو				مشاهد شهرو
مشارک اجتماعی، ایجاد تمدن، ایجاد کارده جمعی ایجاد حسن مکان سرزنشگی و نظر شنبه شهرو	غناص ثابت: -----	غناص ثابت: -----	غناص ثابت: -----	غناص ثابت: -----
مشاهد شهرو				مشاهد شهرو
مشارک اجتماعی، ایجاد تمدن، ایجاد کارده جمعی ایجاد حسن مکان سرزنشگی و نظر شنبه شهرو	غناص ثابت: -----	غناص ثابت: -----	غناص ثابت: -----	غناص ثابت: -----
مشاهد شهرو				مشاهد شهرو
مشارک اجتماعی، ایجاد تمدن، ایجاد کارده جمعی ایجاد حسن مکان سرزنشگی و نظر شنبه شهرو	غناص ثابت: -----	غناص ثابت: -----	غناص ثابت: -----	غناص ثابت: -----
مشاهد شهرو				مشاهد شهرو

نتیجه‌گیری

- 1.J.B.Jackson
- 2.James M.Mayo
- 3.Temporary Landscapes
- 4.Alan Corry
- 5.Ephemeral Landscape (A case for temporary landscape design in a changing society)
- 6.So Hang Yan, Ada
- 7.A temporary landscape recipe -To reclaim Hong Kong's lost landscape opportunity
- 8.Collect Pond Park
- 9.Picnuria: An Urban Picnic Landscape

۳۵

در این پژوهش تاثیر رویدادهای فرهنگی در کیفیت منظر وقت شهری مورد بررسی قرار گرفت که گزیده دستاوردهای آن عبارتند از: ۱. منظر وقت شهری به دلیل نقش آن در بروز رفتارهای اجتماعی خاص از اهمیت بسزایی برخوردار است. این مناظر با فراهم آوردن بستری ویژه بر روی رفتار شهروندان تاثیر می‌گذارند شیوه تاثیر گذاری آنها از طریق ایجاد تعاملات شهروندان با محیط و سایرین سبب ایجاد حس تعلق به مکان، ایجاد خاطره جمعی و خلق معنی می‌گردد. در نهایت می‌توان بدین گونه بیان نمود که منظر وقت شهری در ایجاد هویت نقش مهمی را ایفا می‌نماید. (نمودار^۳)

نمودار ۳. تاثیر منظر وقت شهری مأخذ: نگارندگان

فهرست مراجع

۱. جیبی، فرح، نوشین کریمی و نسیم کریمی، (۱۳۸۸)، «رویکردی تحلیلی به تعامل بین آبین های جمعی و ساختار کالبدی شهرهای سنتی ایرانی (نمونه موردی: شهر زنجان)»، فصلنامه معماری و شهرسازی هنرهای زیبا، شماره ۳۹.
۲. خستو، مریم و نوید سعیدی رضوانی، (۱۳۸۹). «عوامل مؤثر بر سرزندگی فضاهای شهری، خلق یک فضای شهری سرزنشد با تکیه بر مفهوم مرکز خرید پیاده»، دوفصلنامه هویت شهر، شماره ۶
- 3.Ada, So Hang Yan. (2006/07). “thesis of Master of Landscape Architecure”, “A temporary landscaperecipe -To reclaim Hong Kong's lost landscape opportunity”,The University of Hong Kong Architecture Department

۲. کیفیت مناظر وقت شهری در کنترل رفتارهای اجتماعی نقش بسزایی دارند و یا سبب بروز رفتارهای اجتماعی خاصی می‌گردد توجه طراحی این گونه مناظر زمینه ای جهت ارتباط شهروندان با شهرشان را به وجود می‌آورد که از آن جمله می‌توان به ارتقاء مفهوم شهروندی و ارتقاء اهالی به شهروندی فعال اشاره نمود که تمامی این موارد امروزه مد نظر بسیاری از معماران، طراحان و برنامه ریزان شهری می‌باشد که وجود چنین ارتباطی باعث از بین رفتن بسیاری از مشکلاتی می‌گردد که شهرهای امروز با آن دست و پنجه نرم می‌کنند.
۳. چنین فضاهای با هویتی زمینه ای برای گذراندن سالم اوقات فراغت خانواده ها و شهروندان را به وجود می‌آورند وجود این گونه فضاهای سبب ارتباط عمیق تر خانواده ها و ارتباط نزدیکتر شهروندان می‌گردد و در نهایت سبب ایجاد امنیت در فضاهای شهری می‌شود.

4. Correy, Allen .(1987). “**EPHEMERA LANDSCAPES A case for temporary landscape design in a changing society**”, UtopianThechnologyFair, University of Sydney
5. Mayo, James.(2009). “**temporary landscapes**”, Jurnal of Architectural and Planning Research , v26, n2, summer
6. http://ny.curbed.com/archives/2009/06/03/collect_pond_park_gets_a_popup_patch_of_green.php
7. <http://popupcity.net/2011/09/picnurbia-an-urban-picnic-landscape/>
- 8.<http://www.cob.org/documents/planning/urban-villages/fountain-district/fd-meeting-materials/2009-09-12-photo-slideshow.pdf>
- 9.http://www.west8.nl/projects/installations/toronto_quay_to_the_city/